

ביאורים במאמרי רבינו

מאמר ד"ה
ונחה עליו רוח הוי' וגו'
ה'תשכ"ה
מאת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים ושמונה לבריאה

פתח דבר

בשבת ובהודיה לה', מוגש בזה לפני ציבור הלומדים, מאמר נוסף בסדרת "ביאורים במאמרי רבינו".

המאמר שלפנינו, ד"ה ונחה עליו רוח הוי' וגו', נאמר על-ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע באחרון של פסח ה'תשכ"ה, ויצא לאור בקונטרס אחרון של פסח ה'תשמ"ז.

המאמר מלווה כאן ב"ביאורי המושגים" – הסברה והרחבה של מושגים יסודיים בחסידות – המופיעים בגוף המאמר.

כמו כן הוספנו – במקומות הנצרכים בגוף המאמר – הסברה של קשר העניינים.

הביאורים נלקטו ונערכו על-ידי הרה"ת ר' מנחם-מענדל שיחי' אשכנזי.

*

בעריכת הביאורים הסתייענו רבות בשיעוריו של הרה"ח ר' יואל כהן שיחי' על מאמר זה.

תודתנו נתונה להנהלת 'קה"ת' על נתינת הרשות המיוחדת להדפסת מאמרים אלו.

כמו כן נתונה תודתינו להרה"ת שניאור זלמן שיחי' אשכנזי על עזרתו בעריכת הקובץ.

*

כבר אמר דוד המלך, "שגיאיות מי יבין" (תהילים יט, יג). יתכן אפוא כי נפלו טעויות בעניינים המבוארים. על-כן בקשתנו שטוחה לפני ציבור המעיינים בקונטרס – לשלוח אלינו את הערותיהם ונתקנם בבוא העת אי"ה.

יהי-רצון מהשי"ת שהעיסוק בדא"ח בכלל ובתורת רבינו במיוחד, יזרז את קיום הייעוד (ישעיה יא, ט), "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

מערכת מכון "ביאורים במאמרי רבינו"

כתובת למשלוח הערות: ת.ד. 485 כפר-חב"ד.

א: mm.ashkenazi@gmail.com

הפקה ושירותי עריכה:

רח'בןגוריון/3/1388
קרית מלאכי 83036
טל': 08 - 8502771
פקס: 08-8502772
chazak@zahav.net.il

בס"ד. אחרון של פסח ה'תשכ"ה*

תוכן המאמר: יבאר כי הגילויים האלוקיים לעתיד לבוא, יתגלו בעולם באופן טבעי, ולא כדבר נוסף על מציאות העולם. וכל זה נעשה על ידי העבודה דזמן הגלות.

ונחה עליו רוח הוי' גו' והריחו ביראת הוי' גו' וגר זאב עם כבש גו', ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה², שבפסוקים אלו מתאר הנביא ביאת משיח צדקנו שיבוא לגאלנו בכ"א, ואומר בזה כמה דברים בנוגע למלך המשיח והנהגתו. בתחילה מבאר מעלת מלך המשיח עצמו – ונחה עליו רוח הוי' וגו', ואח"כ מבאר את הנהגתו – והריחו ביראת הוי' וגו' [שגם והריחו הו"ע בהנהגתו, דמורח³ ודאין⁴], ולאח"ז מוסיף וגר זאב עם כבש וגו', שהנהגת המשיח תהי' באופן כזה שיפעול⁵ גילוי אלקות בכל העולם, לא רק בסוג המדובר אלא גם בסוג החי (זאב ונמר וכו')⁶ ואפילו בסוג הדומם⁷, וכמו שממשיך בכתוב⁸ כי מלאה הארץ דיעה את הוי', שגם הארץ הגשמית (דומם) תהי' מלאה דיעה את הוי'.

ומדייק בהמאמר (דשנת תש"ט), דצריך להבין, דמכיון שיהי' אז מלאה הארץ דיעה את הוי', למה יצטרכו למלך שעניינו (בפשטות) לנהל את הנהגת אנשי המדינה שתהיה כדבעי. ונקודת הביאור בזה⁹, דמלוכה הו"ע ההתנשאות, מה שהמלך מובדל ומרומם מהעם. וגם הציוויים של המלך (אף שלכאורה הם תנועה דקירוב, שהמלך מתקרב אל העם ומתייחס אליהם ומדריכם להנהיגם כרצונו) הם¹⁰ באופן דרוממות והבדלה, בדרך פקודה וגזירה שאינו מסביר להם טעם הציווי ואינו תולה את הקיום ברצונם. וכן הוא גם מצד העם, דמה שהם מקיימים ציווי המלך הוא לא מפני שהם יודעים ומשיגים את טעם הציווי, כי אם, מצד יראת ואימת המלך, שתהא אימתו עליך¹¹. ונמצא, שגם ההשפעה מהמלך להעם הוא באופן דהתנשאות והבדלה. וזהו ההפרש שבין השפעה דרב להשפעה דמלך, דענין השפעה דרב הוא מה שהרב מתקרב להתלמיד (שמצמצם את שכלו לפי"ע כלי התלמיד) באופן

כפשוטם – ראה ד"ה כי פדה לאדה"ז (סה"מ אתהלך לאזניא ע' נח), ועם הגהות – באוה"ת נח (כרך ג) תרע, א. וראה שם תרע, ב ואילך. מאמרי אדה"ז ענינים ע' פז, ועם הגהות – באוה"ת שם תרלג, ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פצ"ד. ועוד. וראה "סיום הרמב"ם" (משיחות יו"ד שבט ה' תשמ"ז) ס"ט (תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם ושי"ע ע' קל. ושי"ג). ועוד.

(7) להעיר מהכתוב (חבקוק ב, יא) אבן מקיר תזעק וגו'. וראה מדרש תהלים סוף מזמור עג.

(8) ישעי' שם, ט.

(9) וראה ספר המצות להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג (ק), ב ואילך.

(10) ראה בארוכה סה"מ ה'תש"ח ע' 45.

(11) סנהדרין כב, א במשנה. ספרי עה"פ שופטים יז, טו. רמב"ם הל' מלכים רפ"ב.

* יצא לאור בקונטרס אחרון של פסח – תשמ"ז, "לקראת ימים האחרונים דחג הפסח . . . ערחה"פ תהא זו שנת משיח".

(1) ישעי' יא, ב ואילך. – הפטורת אחרון של פסח.
(2) דשנת ה'תש"ט נדפס בסה"מ ה'תש"ט ע' 123 ואילך.

(3) סנהדרין צג, ב.
(4) ועפ"ז מובן בפשטות מה שמוסיף בהמאמר דשנת תשי"ט את המילים "דמורח ודאין" משום שרוצה להסביר שמדבר על הנהגתו של משיח ולא במשיח עצמו.
(5) ראה אוה"ת נ"ך ע' קפז מס' כלי פז, "שעי' והי צדק אזור מתניו . . . עי"ז יהי' וגר זאב עם כבש כו"א".
ועפ"ז יובן מ"ש בהמאמר (רק) "במלך המשיח ובהנהגתו" – אף שמדובר גם במצב העולם שיהי' אז – דיש לומר, שזה נכלל ב"הנהגתו".
(6) כהפס"ד בקבלה ובחסידות שהכתובים הם

(* ולהעיר גם מרמב"ם הל' מלכים ספ"א "ויתקן את העולם כו", שמשיח יתקן את העולם. ואף שכוונת הרמב"ם שם ב"לתקן את העולם" היא לסגו המדבר ("אהפוך את עמי") – הרי לדעת הרמב"ם (רפ"ב) "וגר זאב עם כבש" הוא משל.

שהתלמיד ישיג את השכל, משא"כ השפעה דמלך היא מובדלת מהעם, למעלה מהשכל שלהם. והשרש דב' ענינים אלו (השפעה דרב ודמלך) הוא¹² גם בתורה, דיש בה (דוגמת) שני ענינים אלו. דישנם ענינים בתורה שנתלכשו בשכל, אבל עצם התורה היא למעלה מהשכל¹³. ולעתיד לבוא, יתגלו שני הענינים. דזהו מה שמשיח נק' בשם רב וגם בשם מלך, היינו, דנוסף על זה שמשח ילמד תורה לכל ישראל¹⁴ וישפיע לעולם טוב טעם ודעת בסודות, בפנימיות התורה, שמצד השפעה זו נק' משיח בשם רב, הנה הוא בעצמו ישיג הרבה יותר לאין קץ ממה שישפיע בהשגה, וההשפעה דענינים אלו תהי' בבחי' מקיף, בדוגמת השפעה דמלך.

ולכן, גם לעתיד לבא (כשיהיה מלאה הארץ דעה), יצטרכו למלך. כי התפקיד הפנימי של המלך הוא, להמשיך לעם ענינים אלוקיים שלמעלה מ(דעה ו)השגה.

יש להוסיף לכאורה, דע"פ הידוע¹⁵ שלימוד התורה דמשיח (מה שילמד את כל העם) יהי' באופן דראי' שלמעלה מהשגה^א, היינו שגם מה שילמד את העם (כרב ותלמיד), נכללים בזה ענינים גבוהים ביותר שיכולים להתגלות רק באופן של ראייה, מובן מזה, דהענינים שישפיע באופן דמלך הם ענינים כאלו שאינם יכולים לבוא בגילוי אפילו בראי' שלמעלה מהשכל^ב, ואעפ"כ, מצד זה שמשח יהי' (גם) מלך, יגלה לישראל גם ענינים אלו, אלא שהגילוי דענינים אלו יהי' בדרך מקיף^ג.

לסיכום: משיח ישפיע לישראל שתי השפעות אלוקיות. א. בתור רב – ישפיע השגת וראיית אלוקות. ב. בתור מלך – ישפיע באופן מקיף עניני אלוקות נעלים שאינם יכולים להתגלות אפילו בראייה.

14) ראה לקו"ת צו יז, א. מאמרי אדה"ו פרשיות התורה ח"א ע' רסא. שער האמונה פנ"ו.
15) לקו"ת שם, א-ב. שער האמונה פ"ס. סד"ה וידבר אלקים (השני) תרצ"ט. ועוד.

12) ככל הענינים דעולם שמשתלשלים מענינים בתורה – אסתכל באורייתא וכרא עלמא (זח"ב קסא, א-ב).
13) ראה בארוכה ד"ה ת"ר מצות נ"ח ה'תשל"ח (לעיל ח"ב ע' קסד ואילך) פ"ד. וש"נ.

ביאורים במאמרי רבינו

א) "ראייה שלמעלה מהשגה"

ראייה היא למעלה מהשגה.

ההסברה בזה: אדם יכול לתפוס דבר בשני אופנים: הבנה (שמיעה), וראייה. הבנה נעשית על ידי האדם. כלומר, על-ידי שהוא הבין והשתכנע בשכלו בקיום הדבר. ואילו ראייה מגיעה מצד הדבר. משום שהדבר עצמו גלוי (לכן, כאשר הדבר גלוי ונראה בעינים, אין צורך לתפוס אותו על ידי הוכחות ומחקר (ראה בארוכה בביאור י').

ג) "בדרך מקיף"

השפעה בדרך מקיף, היא אולי על דרך היחס בין המלך לעם. המלך נותן לעם ציונים ופקודות, אבל העם אינו משיג ותופס בזה את המלך, אלא הוא רק מקיים את ציווי המלך.

ב) "שאינם יכולים לבוא בגילוי אפילו בראייה"

(ב) וממשיך בהמאמר¹⁶, דכל זה (היינו הן ההשפעה דרב והן ההשפעה דמלך¹⁷) בא דוקא על ידי הקדמת העבודה דזמן הגלות. ולהבין השייכות של העבודה דזמן הגלות להגילוי דלע"ל, מקדים ומבאר בהמאמר¹⁸ מהי העבודה דזמן הגלות: שמצד גודל וריבוי ההצלמות וההסתרים שבזמן הגלות, עיקר העבודה בזמן הגלות הוא בדרך נצחון, להיות חזק בקיום התומ"צ בפועל ממש, מבלי להתחשב עם שום מונע ומעכב. דבכללות הו"ע העבודה דמס"נ שלמעלה מטו"ד, דענין המס"נ הוא שאינו נכנס בשום שקו"ט, כי אם, שאי אפשר כלל¹⁹ להיות באופן אחר.

והענין, לבאר יותר (מה שכתב במאמר דשנת תש"ט) מדוע עיקר העבודה דזמן הגלות היא בדרך ניצחון דוקא הוא, דבזמן הבית היו כל ישראל במדריגה עליונה²⁰, דנוסף על זה שהיו בעלי השגה גדולה²¹, הנה בעלייתם לרגל היתה אצלם גם ראי' באלקות (שלמעלה מהשגה) כמ"ש²² שלש פעמים בשנה יראה גו' וכשם שבא ליראות כך בא לראות²³, משא"כ בזמן הגלות כתיב²⁴ אני ישנה וארז²⁵ בגלותא, דכמו שבשינה כפשוטה מתעלמים כל כחות הפנימיים, מתחיל מכח השכל, שבעת השינה מסתלק כח השכל ולא נשאר אלא כח המדמה²⁶, ועיקר ההתעלמות (שמצד השינה) הוא בכח הראי' (ועד שזה ניכר גם באברי הגוף, שבעת השינה נסגרים העינים)²⁷, כמו"כ הוא גם בהשינה דגלות, דעיקר ההעלם דגלות הוא מה שבזמן הגלות לא ישנה הראי' באלקות, אותותינו לא ראינו²⁸, וגם ההשגה באלקות (שישנה גם בזמן הגלות) אינה בערך כלל להשגה שבזמן הבית, ועד שההשגה שבזמן הגלות (לגבי ההשגה שבזמן הבית) היא בדוגמת כח המדמה שבשינה²⁹. ומצד זה, גם האהוי"ר (שבזמן הגלות) אינה כדבעי. דנוסף לזה שבזמן הגלות א"א להיות הביטול דהשתחוואה^ד (ביטול פנימי) שבא דוקא מצד הראי' באלקות, וכמ"ש³⁰ ואין אנו

16 ד"ה הנ"ל תש"ט בתחילתו.

17 כפירוש הפשוט ב"כל זה". וכמוכן גם מזה שכל הגילויים דלע"ל תלויים במעשינו ועבודתינו בזמן הגלות (ראה תניא רפ"ו).

18 במאמר הנ"ל בתחילתו "יש להקדים תחילה מה שנתבאר לעיל", ו"לעיל", במאמרי המשך חגה"פ תש"ט שלפני המאמר ד"ה ונחה, מבאר ענינים אלו באריכות.

19 ראה תניא ספי"ח.

20 ד"ה אין הקב"ה בא בטרונאי תרפ"ה פ"ו (סה"מ תרפ"ה ע' רסג ואילך).

21 שם. וראה גם המשך חגה"פ תש"ט ס"ד (ע' 122).

22 משפטים כג, יז. תשא לד, כג.

23 ראה חגיגה ב, א.

24 שה"ש ה, ב.

25 זח"ג צה, א.

26 תו"א וישב כח, ג.

27 סה"מ תרס"ט ס"ע צט ואילך. ובארוכה – ד"ה

פדה בשלום תשי"ג [תורת מנחם – התוועדות ח"ו פ"ג

ואילך ע' 198 ואילך].

28 תהלים עד, ט.

29 תו"א שם. סה"מ תרס"ט שם ע' קא. ובכ"מ.

30 בתפלת מוסף דיו"ט.

ביאורים במאמרי רבינו

(ד) "ביטול דהשתחוואה וביטול דכריעה" ההבדל הפיזי בין כריעה להשתחוואה הוא, שבכריעה, הראש נשאר למעלה מהרגל, ואילו השתחוואה היא בפישוט ידיים ורגליים, והראש משתווה לרגל. משמעות הדבר היא: כריעה היא ביטול שנובע מהתבוננות) השכל. ולכן, בהכרח לומר, שהתחושה אצל האדם המתבטל היא, שהשכל הוא דבר חשוב, וממילא מציאות האדם נשארת. לכן הראש נשאר למעלה מהרגל. ואילו השתחוואה היא ביטול שלמעלה ממעם ודעת, שהוא ביטול מוחלט. ולכן הראש והרגל שווים (ראה בסה"מ תש"ט עמ' 109 ואילך).

(ד) "ביטול דהשתחוואה וביטול דכריעה" ההבדל הפיזי בין כריעה להשתחוואה הוא, שבכריעה, הראש נשאר למעלה מהרגל, ואילו השתחוואה היא בפישוט ידיים ורגליים, והראש משתווה לרגל. משמעות הדבר היא: כריעה היא ביטול שנובע מהתבוננות) השכל. ולכן, בהכרח

יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות לפניך, דמכיון שאין אנו יכולים לעלות וליראות במילא אין אנו יכולים (גם) להשתחוות להיות בבחי' ביטול פנימי³¹, הנה גם הביטול חיצוני (ביטול דכריעה³²) שבא מצד השגת אלקות (שישנו, בכללות, גם בזמן הגלות), אינו כדבעי, מכיון שגם ההשגה באלקות שבזמן הגלות אינה השגה אמיתית, ולכן עיקר העבודה שבזמן הגלות הוא בדרך נצחון, כנ"ל. ובזמן הגלות גופא, הנה מדור לדור מתמעטים המוחין והלבבות, כמרז"ל³³ לבן של ראשונים כו' ואנו כמלא נקב מחט סידקית, ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא שנתרבו ההעלמות וההסתרים (נוסף לזה שנתמעטו המוחין). ולכן בזמן הזה נוגע עוד יותר ענין הנצחון והמס"ג שלמעלה מטו"ד. וגם הבעלי מוחין הנמצאים עכשיו צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת (כי מצד השכל אפשר לנטות ח"ו מדרך האמת, ובפרט עכשיו שנתרבו ההעלמות וההסתרים, כנ"ל), רק לעמוד חזק שלא לנטות ח"ו מהשו"ע אפילו כקוצו של יו"ד, עבודה בדרך נצחון ומס"ג שלמעלה מהשכל³⁴. בזמן הגלות ישנו העלם והסתר על הראייה וההשגה באלוקות, ולכן העבודה היא בעיקר בדרך של נצחון – לקיים התורה ומצוות בפועל ממש. ולקמן יבאר, כיצד עבודה זו מביאה את הגילויים דלעתיד לבא.

ג) **והנה הטעם על זה שההעלם וההסתר והגלות (כולל גם ההעלם וההסתר דדרא דעקבתא דמשיחא) הוא רק על כחות הפנימיים³⁵ דהנשמה ולא על מדת הנצח, מבאר בהמאמר³⁵, שזהו לפי ששרש הנצח³⁶ הוא בעצם הנפש, דכמו"כ הוא**

34) המשך הנ"ל פי"ד (ע' 122-3).

35) ד"ה ונחה תש"ט פט"ו ואילך (ע' 124 ואילך).

36) ראה גם המשך באתי לגני השי"ת פי"א ואילך.

ובכ"מ.

31) לקו"ת ברכה צח, ב. המשך חגה"פ תש"ט פ"ב

(ע' 108).

32) ראה בארוכה המשך הנ"ל פ"ג (ע' 109).

33) עירובין נג, א.

ביאורים במאמרי רבינו

ה) **"כחות הפנימיים דהנשמה"**

השכל וג' המדות העליונות (חסד גבורה ותפארת), הם כוחות פנימיים. משום, שכאשר הם פועלים (השכל מביין והמדות מתפעלות), האדם מזדהה בפנימיותו עם התכנים שלהם. הוא מביין או מרגיש כך.

אמנם, כאשר פועלים הכוחות החיצוניים, כגון כוח המעשה, האדם אינו מוכרח להזדהות בפנימיותו עם המעשים שלו. אלא, הוא יכול לעשות גם מעשים כאלה שאינו מביין ומרגיש אותם.

מעין זה הוא במדת הנצח. מדה זו אינה רגש 'טהור' אלא רגש השייך למעשה'. שכן, ג' המידות הראשונות, חסד, גבורה ותפארת, ענינים הוא רגש טהור'. למושל, מדת החסד,

ענינה הוא רגש של חסד. ואילו מדת הנצח, לעומת זאת, עניינה אינו הרגש החסד עצמו, אלא רק רגש בנוגע למעשה בפועל. כלומר, להביא חסד לידי פועל בכל מחיר. להתגבר ולהסיר העיכובים בדרך לפועל.

ו) **"הטעם על זה שההעלם וההסתר והגלות... שורש הנצח הוא בעצם הנפש"**

בהשקפה ראשונה, ניתן לחשוב כי הסיבה שמדת הנצח גלויה בזמן הגלות, היא משום ש'נצח' הוא כח נמוך שאין בו כמעט גילוי נפשי של הבנה ורגש (ראה בביאור הקודם). ולכן הוא נשאר אפילו בזמן הגלות, כי הוא האור שנשאר לאחר ההסתר של הגלות. כמו אור עמום שנשאר אחרי מסך המעלים על האור.

למעלה, ששרש הנצח הוא בפנימיות הכתר, ובפנימיות הכתר לא שייך ענין השינוי^ז. וכמ"ש³⁷ וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם, דענין הנחמה והשינוי שייך רק בבחינת אדם, השתלשלות, ומכיון ששרש הנצח הוא בבחינת לא אדם, למעלה מהשתלשלות, לכן אין שייך בו שינוי, וישנו בגילוי גם בזמן הגלות. ולא עוד, אלא שבזמן הגלות, ובפרט בעקבתא דמשיחא, כח הנצחון והמס"נ הוא בגילוי יותר מבזמן הבית³⁸.

ויש לומר, דמה שמבאר בהמאמר (ובארוכה) במעלת שרש הנצח הוא (הוא לא רק כדי לבאר את הטעם לכך שאפילו בזמן הגלות אין העלם על מדת הנצח, אלא גם) כדי לבאר הטעם על זה שהגילוי דלע"ל בא דוקא ע"י הקדמת העבודה בזמן הגלות. דלהיות שהעבודה בזמן הגלות היא בדרך נצחון, דשרש הנצח הוא מפנימיות הכתר, בחינת ישת חושך סתרו³⁹ שלמעלה מגילוי"י, לכן ע"י העבודה בזמן הגלות יתגלו לע"ל גם הענינים שלמעלה מהשגה וראי⁴⁰ (למעלה גם מההשגה וראי' דלעתיד), ורק שמשיח יגלה אותם באופן דמלוכה, כנ"ל.

לסיכום: העבודה בזמן הגלות היא מצד מידת הנצח, המושרשת בפנימיות הכתר. ולכן היא מביאה שלעתיד לבוא יתגלו גם הענינים שלמעלה מהשגה וראייה.

מכאן יבאר, כי העבודה בזמן הגלות מביאה גם את גילוי הענינים דהשגה וראייה לעתיד לבוא.

(40) וכמבואר במאמר הנ"ל פי"ז (ובארוכה בהמשך באתי לגני), דע"י התעוררות הנצחון דנה"א, מתגלים האוצרות שלמעלה, "בחינת ההעלם והסתומות דא"ס".

(37) שמואל-א טו, כט. וראה תר"א יתרו עב, ג.
(38) המשך חגה"פ תש"ט פי"א ואילך (ע' 118 ואילך). וראה להלן סעיף ט.
(39) תהלים יח, יב.

ביאורים במאמרי רבינו

הנשמה, שהתקשרותה באלוקות אינה מוגדרת בגדר מסוים, אלא היא אחד עם אלוקות, וממילא לא שייך בזה שינוי.

אך כאן מבאר להיפך. מידת הנצח קיימת גם בזמן הגלות, משום שהנצח מושרש ב'עצם', ואי אפשר להסתיר עליו.

(ח) "בחינת ישת חושך סתרו שלמעלה מגילוי"י בחינה זו היא 'חושך' שלמעלה מגילוי. כלומר, לא רק שאין כלי שיכול לתפוס אותה, אלא היא עצמה בחינה שאינה מתגלית ומאירה (ראה בביאור מ). וכמו המשל המובא לזה מ'אוצר' המלך, שמצד היוקר שלו טבעו להיות גנוז ומכוסה (ד"ה ונחה תש"ט פי"ז). ובחינה זו מעוררת את העבודה באופן של מדת הנצח. ולכן, דוקא עבודה כזו תביא את הגילויים שלמעלה מ(אור) ראייה, שיתגלו על ידי משיח, בתור מלך.

היכן מתבטא בנצח ששרשו הוא ב'עצם' אולי בזה שהתוקף שלו (בנוגע לפעולת החסד בפועל) הוא מאוד בחוזק. הרבה יותר ממה שהיה בשכל ובג' המדות העליונות. ועד שכידוע האדם "מבזבז את כל האוצרות" כדי לנצח. והתוקף הזה נובע מהעצם (ראה בסה"מ תש"ט עמ' 124 ואילך).

(י) "בפנימיות הכתר לא שייך ענין השינוי" פנימיות הכתר היא בחינה מופשטת שלא מוגדרת בשום גדר, ולכן לא שייך בה שינוי (ראה בארוכה בד"ה באתי לגני תשכ"ח). ועד"ז הוא בעצם

ד) וממשיך בהמאמר⁴¹, דביאור דבר זה (מה שהגילוי דלעתיד בא דוקא ע"י העבודה שבזמן הגלות) יובן מענין ירידת הנשמה למטה, שהירידה היא לצורך עלי'. דמזה מובן גם בהירידה דגלות, שהיא לצורך עלי'. שע"י העבודה בזמן הגלות דוקא יהי' הגילוי דלעתיד שהוא נעלה יותר מהגילוי שהי' בזמן הבית. ויש לומר, דהוספת ביאור זה (שכוונת הירידה דהגלות היא מלכתחילה לצורך עלי') הוא בכדי לבאר הטעם על זה שגם הגילוי דמשיח שיגלה בתור רב, בהשגה וראי', בא דוקא ע"י העבודה דזמן הגלות (אף שענין ההשגה ומכ"ש הראי' הי' דוקא בזמן הבית, כנ"ל, ואם כן, בנוגע להשגה וראיה לעתיד לבא, מתאים לכאורה יותר העבודה דזמן הבית, ואין עליו בעבודה דזמן הגלות. ובכל זאת מדגיש רבנו, שדוקא העבודה דזמן הגלות מביאה את הגילוי דהשגה וראיה דלעתיד לבוא).

כדי לבאר שאלה זו, מקדים ויובן זה, מענין הירידה שבכללות ההשתלשלות, דתחילת הירידה הוא צמצום הראשון, וידוע⁴² דפעולת הצמצום היא הן באוא"ס הבל"ג והן בהאור שבבחינת גבול (האור שלהאיר העולמות). דפעולת הצמצום באור הבל"ג הוא מה שנתעלם ונכלל במקורו, ואינו מאיר בגילוי במקום החלל, היינו דפעולת הצמצום באור זה הוא לא בהאור גופא. וי"ל הטעם, דמכיון שאור זה הוא למעלה מערך העולמות, אין ביכולת הצמצום לפעול בו ירידה והגבלה, וכל פעולת הצמצום באור זה הוא שלא יאיר במקום החלל' היינו שפעולת הצמצום היא שאור

שלאחריו תרע"ה (המשך תרע"ב ח"ב ע' תתקלד ואילך).

(41 פ"כ (ריש ע' 130).

(42 בהבא לקמן ראה בארוכה ד"ה ויהי הענן וד"ה

ביאורים במאמרי רבינו

הדבר. ואילו ראייה מוגיעה מצד הדבר. משום שהדבר עצמו גלוי ומשכנע.

במילים אחרות: בהשגה, הדבר עצמו נעלם, וההשגה היא פעולה חיצונית, מצד האדם, לתפוס הדבר. ולכן בהשגה צריכים לחקור היטב עד שיודעים הדבר. כי הדבר עצמו אינו גלוי. ואילו בראייה הדבר בעצמו גלוי, ואין צורך במחקר (ראה במילואים).

זאת ועוד: מכיון שבראייה הדבר בעצמו גלוי, ממילא אין כל הגבלה בתפיסת הדבר (וניתן לתפוס דרכה גם דברים שלמעלה מהשכל). אולם בהשגה, שהיא מצד האדם, יש בה הגבלה. (לדוגמה, כאשר ישנו דבר מופשט, כמו 'צדיק' גדול. הרב רואה את גדלות הצדיק (גם את חלק הגדלות שלמעלה מהשגה), היינו שגדלות הצדיק עצמה גלויה אליו, ולכן אין הגבלה בתפיסתו מהות הצדיק. אולם, התלמיד אינו רואה את גדלות הצדיק, אלא מנסה להבין ולהוכיח 'מבחינ' מצד

ט) "וי"ל המעם, דמכיון שאור זה הוא למעלה מערך עולמות"

בפשטות, הסיבה לזה שבאור ה"בלי גבול" עצמו לא נעשה צמצום, הוא מפני שהוא לא ניתן לנבראים ולכן אין צורך לצמצם אותו. אך רבנו מבאר, שהסיבה היא מפני ש"אין ביכולת הצמצום" לפעול בו ירידה (ראה בארוכה בספר מבית חיינו ח"ג).

י) "דפעולת הצמצום באור הבל"ג... לא בהאור גופא... שלא יאיר במקום החלל"

בדא"ח מובא לזה משל מרב ותלמיד, שרחוקים אחד מהשני ב'אין ערוך'. כגון, שהלימוד של הרב הוא באופן של 'ראיה', והלימוד של התלמיד הוא באופן של 'הבנה והשגה' (ראה ???).

המרחק בין ראייה להשגה הוא ב'אין ערוך': השגה מוגיעה מצד האדם. כלומר, בגלל שהאדם מבין ומשתכנע בשכלו בקיום

זה לא יורגש בעולם. משא"כ פעולת הצמצום בהאור שלהאיר העולמות הוא בהאור גופא, ובכמה ענינים, א' שלפני הצמצום הי' אור זה מעורב וכלול באור הבל"ג וע"י הצמצום נבדל יאבפ"ע⁴³, שע"י ירד ממעלתו יב, ב' דע"י שנמשך דרך דילוג הצמצום שלא בהדרגה הוא בא בבחינת התחלקות עשר ספירות יג ונכמבואר בארוכה⁴⁴, דענין

(44) המשך תער"ב שם ס"ע תקלה ואילך. המשך ר"ה תרצ"ד (תשי"א) פ"כ וכ"א (סה"מ תשי"א ע' 84 ואילך).

(43) ראה גם המשך חגה"פ תש"ט פכ"ג וכ"ד (ע' 133 ואילך).

ביאורים במאמרי רבינו

הדבר, לא נובעים מהאדם הלומד ומתבונן, אלא מתחילים מהדבר. ולכן, לכל דבר יש תוכן והסברה שונה, משום שהדבר הוא שונה. דהיינו, זה שהתוכן וההסברה של 'כסא', שונה מהתוכן של 'שולחן', אינה מתחילה מזה שכך האדם מבין, אלא משום שהכסא עצמו שונה מהשולחן, וממילא האדם גם מבין כך.

אלא, שכאשר הדבר עצמו גלוי ונרגש, המחשבה אינה על חלק התוכן ההשגתי שלו, אלא עליו בעצמו. ולכן צריך להעלות את הראיה למוח הזיכרון, ורק אז אפשר לדבר על התוכן שלו.

(י) "שע"י ירד ממעלתו"

ההבנה כפי שכלולה בראיה היא נמצאת באופן נעלה, משום שהיא כלולה וחלק מהדבר עצמו המופשט המופיע בראיה. וכאשר מפרידים בינה לראיה, והיא הופכת להיות דבר בפני עצמו, היא יורדת מדרגתה. ועל-דרך זה הוא באלוקות, שכאשר אור הגבול היה כלול באור הכלי גבול הוא היה במצב נעלה יותר (ראה בסה"מ תש"ט עמ' 133 ואילך).

(יא) "הוא בא בבחינת התחלקות עשר ספירות"

בהמשך למשל הנ"ל: כאשר הדבר בא בהשגה, הוא נחלק להרבה פרטים. אך כפי שההשגה היתה כלולה בראיה, לא היתה שם חלוקה להרבה פרטים אלא כל הפרטים כלולים בנקודה אחת – הדבר עצמו. כי תכונת הראיה היא לראות את הדבר עצמו בהכרה כללית ללא חלוקה לפרטים, ורק לאחר זה כשהושב ומנתח בשכלו את מה

כחותיו, מהו ענין הצדיק. ולכן, אצלו ישנה הגבלה) (ראה גם בסה"מ תער"ב עמ' 10 ועמ' עא ואילך).

מובן, אם כן, שרב ותלמיד כאלו, אין להם כל 'שפה משותפת'. כי הרב 'מונח' בראיה שלו, ולכן הוא לא מדבר בדרך של השגה, ואילו התלמיד, שלא רואה, לא יוכל לקבל ולהשתכנע (ראה גם בביאור הבא). לכן, הדרך היחידה להשפיע לתלמיד, היא על ידי שהרב 'יסלק' את אור הראיה שלו למוח הזיכרון, שלא יורגש בגלוי, וידבר לתלמיד באותיות של השגה.

אמנם, האור במוח הזיכרון נמצא כפי שהוא, ללא ירידה. וכל פעולת הצמצום היא רק שהוא לא יורגש בגלוי. וזהו המשל על הסילוק שנעשה באור הכלי גבול, שלא יורגש בעולם, אך באור עצמו לא נעשתה ירידה, אלא הוא נשאר בדרגתו (ראה בלקו"ת ויקרא בהוספות נב ע"ג, וראה בסה"מ תש"ט עמ' 133 ואילך).

(יב) "היה אור זה מעורב... וע"י הצמצום נבדל כפ"ע"

במאמר כותב, שאור הגבול היה מעורב בתוך האור הכלי גבול, וע"י הצמצום נבדל בפני עצמו.

המשל לזה (בהמשך למשל בביאור הקודם): כל דבר שמתגלה בראיה, כולל בתוכו בהעלם גם את חלק ההשגה והתוכן שלו. דהיינו, הבנת הדבר וההוכחות השכליות על קיומו שיבואו לאחר זה בהסברה. לדוגמה, כאשר הרב רואה 'צדיק' גדול, הרי הצדיק שנראה בראיה, כולל בתוכו בהעלם גם את החלק ההשגתי שלו שיבוא לאחר זה בהבנה והסברה.

ומובן שזה כך. שהרי ההבנה וההוכחה על

הספירות שבאור הוא לא רק מצד הכלים כי אם, שענין הספירות הוא גם מצד האור, ג' דע"י הצמצום מתלבש (אח"כ) האור בהכלים שעי"ז הוא בא בהגשמה י", שנעשה כמו הכלים. והיות שנעשה צמצום באור, לכן הוא יכול להאיר בעולם.

ה) והנה עד"ז הוא גם בענין הירידות שהובאו במאמר (דתש"ט) - ההעלם דירידת הנשמה למטה (שכל ההעלמות שרשם הוא מההעלם (דצמצום) הראשון), שיש בו שני ענינים, דוגמת שני ענינים הנ"ל שבצמצום הראשון⁴⁵. א', שבהיות הנשמה למעלה, כל כחותי האירו בגילוי, ובירידתה למטה, הם בהעלם. דהעלם הזה אינו מה שהגוף מעלים, כי אם, שענינים אלו דהנשמה נשארים למעלה^{טו} ואינם מתלבשים בהגוף⁴⁶, בדוגמת מה שאור הבל"ג אינו מאיר במקום החלל. וב', שגם ענינים אלו שמתלבשים בהגוף, הם בהגשמה, בדוגמת ההעלם שבאור הקו שמצד הכלים⁴⁷. ועד"ז הוא גם בהעלם דגלות, שיש בו דוגמת שני ענינים אלו⁴⁸. א', מה שבזמן הגלות לא ישנם הגילויים דביהמ"ק, והוא מה

דהנשמה מסתלקים מהגוף.

47) כמפורש בהמשך תער"ב שם ע' תתקצ.
48) להעיר, דענין הראי' (ובפרט דביהמ"ק) הוא מצד גילוי עצמות אור"ס, כדלקמן ס"ו-ז. משא"כ ענין ההשגה (שיש בה התחלקות, והיא באופן דחידוש) הוא מצד אור

45) המשך תגה"פ תש"ט פ"כ (ע' 130).

46) ראה המשך הנ"ל שם, דזה שבירידת הנשמה מתעלמים הכחות שלה הוא "כמו האדם בעת השינה דאינו רואה ואינו שומע מאומה" - והרי ההעלם דשינה הוא לא מה שהגוף מעלים אלא אדרבא מה שהכחות

ביאורים במאמרי רבינו

סיפור גשמי (ראה בתער"ב ח"א עמ' עח). וממילא הוא תופס רק השכלה שיכולה לעבור ויש לה שייכות לדבר גשמי שאינו שכל.

על-דרך-זה הוא באור הגבול: כאשר הוא מתלבש בכלים, שהם מציאות אחרת שאינה אור, זהו ירידה מסוג חדש שנעשית באור הגבול. במילים פשוטות: כגון שהאור האלוקי נמשך אל האדם - לא כפי שהוא - אלא דרך עניני העולם המראים על גדלות הבורא. כגון, שמהידיעה על העולם מבין שיש בורא לעולם, או שמוגדלות העולם מבין את גדלות הבורא. כאן, גדלות הבורא שידועה לו, היא לא אלוקות כפי שהיא, אלא רק גדלות שמתבטאת על ידי העולם. וזה ירידה גדולה באור הגבול.

ט) "דהעלם זה אינו מה שהגוף מעלים" הגוף אינו יכול להעלים עליהם, ובאם הם היו מתגלים, הגוף היה מתבטל. ואילו על בחינות נמוכות יותר שיש להם איזה שייכות לגוף, הגוף יכול לגשם אותן ולהורידם בדרגה.

שראה נעשית חלוקה של פרטי הדבר (ראה בסה"מ תש"ט עמ' 134).

ועד"ז הוא באלוקות, שכאשר נעשה הצמצום באופן של "דילוג שלא בהדרגה" היינו שנסתלק האור הבלי גבול, נעשה באור הגבול חלוקה לעשר ספירות.

י) "מתלבש האור בהכלים"

בהמשך למשל הנ"ל: התלבשות האור בכלים, היא על-דרך התלבשות ההשכלה בכלי הבנת התלמיד. לפעמים, כדי ללמוד את התלמיד, לא די שהרב מצמצם את האור, היינו שנותן לתלמיד רק חלק שטחי מההשגה, אלא, הוא גם מוכרח להמחיש לו את הסברה על ידי דוגמה מסיפור גשמי.

זאת, משום שעולם המושגים של התלמיד, אינו עולם השכל, אלא עולם המעשה. וסברה מהורה שאינה מלוכשת בסיפור של מקרה גשמי, אינה נתפסת אצלו. וזהו ירידה גדולה להשכלה, משום שהתלמיד מקבל אותה דרך דבר אחר שאינו שכל -

שמשחרב ביהמ"ק אין אנו יכולים לעלות וליראות, שלא ישנה ראי' באלקות. וב' שגם ההשגה שבזמן הגלות שהשגה שייכת גם במצב שלא רואה, כי יכול להשיג הדבר על ידי הוכחות וכו', בכל זאת ההשגה אינה השגה אמיתית, שזהו (לא רק מצד זה שלא ישנם הגילויים דביהמ"ק, אלא גם) מצד ההעלם והסתר דגלות, שמעלים ומסתיר על השגת אלקות.

לעיל בסעיף ב' הסביר כבר את ענין הירידה בזמן הגלות. אמנם כאן חוזר שוב על ענין זה. משום שכאן רוצה לבאר, שההעלם דגלות (שהוא במאמר דתשי"ט) הוא באותו האופן של ההעלם שנעשה על ידי צמצום הראשון, ובהמשך אליו. ולפי זה יסביר (לקמן בסעיף ט') שגם העליה של הירידות הללו היא באותו אופן.

1) והנה ידוע⁴⁹ דכוונת הצמצום הוא בכדי שהגילוי דאוא"ס יהי' גם בעולמות. דקודם הצמצום, כשהי' אוא"ס ממלא מקום החלל, לא הי' אפשר להיות מציאות העולמות, ובמילא לא הי' הגילוי בעולמות, וע"י הצמצום נתחדש שהגילוי דאוא"ס יהי' גם בעולמות. ויובן זה לבאר את המשמעות העמוקה של מצב זה שאוא"ס יאיר גם בעולמות, בהקדים הידוע⁵⁰ (בענין ההעלם דהצמצום, מה שאור הבל"ג נתעלם ונכלל במקורו), דקודם הצמצום, כאשר אוא"ס הי' ממלא את מקום החלל (היינו שהאיר בו אוא"ס הבל"ג) הי' אלקות בפשיטות ומציאות בהתחדשות, וע"י סילוק האור, נעשה מציאות בפשיטות ואלקות בהתחדשות. ובהחילוק דשני ענינים אלו בעבודת האדם, כמה מדריגות. בכללות הוא החילוק בין ראיית אלקות להשגת אלקות. וכאשר הידיעה באלקות היא באופן דראי', אפילו בראי' דחכמה ועאכו"כ בראי' דנבואה שהיא ראי' ממש⁵¹, הידיעה היא בפשיטות שאין צריך לראיות והוכחות על זה, משא"כ כשהידיעה באלקות היא מצד הכרח השכל, היא בדרך התחדשות. אבל בפרטיות, הענין דאלקות בפשיטות יהי' לע"ל, משא"כ עכשיו גם הגילוי דנבואה הוא בדרך התחדשות. שהרי בדברים גשמיים יכול לראות כל אחד ואין בזה הפלאה כלל, משא"כ ענין הנבואה הוא דוקא במי שהוא ראוי לזה, דאין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו וכו'⁵², וכן הוא בראי' דחכמה שהיא רק ביחודי סגולה, הרי שגילוי הנבואה עכשיו הוא בדרך חידוש⁵³ ולא בדרך פשיטות, והוא מה שאומרים עליו חידוש שהוא נביא. והוא

50) ד"ה ויהי הענין תרע"ה הנ"ל.
51) ראה המשך תרס"ו ע' צח. וראה אגה"ק ס"ט ובסהמ"צ להצ"צ קעג, א.
52) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ז.

הקו. ואם כן ההעלם דגלות הוא לא רק בדוגמת ההעלם דצמצום הראשון, אלא הוא משתלשל סמוך: כתוצאה מההעלם דצמצום אוא"ס אין ראיית אלקות, וכתוצאה מההעלם דאור הקו חסר בהשגת אלקות.
49) המשך תרס"ו ע' ד. ובכ"מ.

ביאורים במאמרי רבינו

אלא, אמנם אצלו ברור שאין עוד' ומופרך אצלו כל ענין של מציאות. אך בכל זאת, אין זה ביטול מושלם כמו לפני הצמצום. כי עצם זה שיודע שהעולם שסביבו לא רואה כד, גורם שהוא 'מבין' את המושג מציאות.

10) "בפרטיות... גילוי הנבואה עכשיו הוא בדרך חידוש"
כיצד זה שהעולם לא רואה אלקות, גורם חסרון אצל הנביא? הרי הוא עצמו כן רואה אלקות?

מפני שכללות הגילוי עכשיו, גם הגילוי דנבואה, הוא מאור הקו שאחר הצמצום. משא"כ לע"ל שאז יהי' הגילוי דאוא"ס שקודם הצמצום, תהי' הנבואה כמו דבר טבעי ממש, שלכן יהי' בכאו"א, גם בילדים וילדות, כמ"ש⁵³ אשפוך את רוחי על כל בשר וניבאו בניכם ובנותיכם⁵⁴.

(ז) ועד"ז הי' גם בראיית אלקות שהיתה בבית המקדש, דזה שהגילוי דראי' שבביהמ"ק הי' בכאו"א, יראה כל זכורך, הוא מפני שבביהמ"ק האיר גילוי אוא"ס שקודם הצמצום, אלא שאעפ"כ, גם הגילוי דביהמ"ק לא הי' כמו דבר טבעי ממש. דמכיון שהגילוי הי' רק בביהמ"ק [ולא כמו ראיית דברים גשמיים שאין צריך לזה מקום מיוחד], הרי מובן, דזה שבביהמ"ק הי' ראיית אלקות הי' מצד איזו סיבה, מצד גילוי דאוא"ס שהאיר בביהמ"ק משא"כ לע"ל⁵⁵ תהי' ראיית אלקות כמו דבר טבעי ממש מצד הבשר עצמו, כמ"ש⁵⁶ וראו כל בשר גו', דהתכונות של עיני בשר⁵⁷ יהיו באופן כזה שיראו אלקות⁵⁸.

בסעיפים ו' וז' חידד יותר את גילוי האור שהיה קודם הצמצום ומה שיהיה לעתיד לבוא. היינו שבעתיד הראיה תהיה באופן טבעי מצד העולם (ולא רק מצד האור). ולפי זה, מתעוררת שאלה חזקה, כפי שישאל בסעיף ח'.

(ח) וצריך להבין, הרי הגילוי דאוא"ס הבל"ג ומציאות העולמות הם שני הפכים, שלכן כשהי' אוא"ס ממלא את מקום החלל לא הי' אפשר להיות התהוות העולמות ובכדי שיהי' מקום לעולמות הוצרך להיות סילוק האור (כמבואר

(53) יואל ג, א.

(54) וכמבואר כ"ז בד"ה ויהי הענן שם.

(55) ראה ד"ה ויהי הענן שם (ע' התקלו) "שבביהמ"ק

הי' גילוי אוא"ס... וביותר מזה יהי' לעתיד".

(56) ישעי' מ, ה. וראה שער האמונה פנ"ה.

(57) ראה ד"ה ויהי הענן שם "דכמו שעכשיו תפיסת

היש והמציאות הוא דבר טבעי, כמו"כ יהי' לעתיד תפיסת

האלקות כדבר טבעי כו".

(58) ועפ"ז תומתק ההוספה ד"וראו כל בשר" על

"ונגלה כבוד הוי" (שלפנ"ז) – אף שזה מובן לכאורה

מ"ונגלה גו", כי אמיתית הענין ד"ונגלה" הוא שהוא

בגלוי בכל מקום? וע"פ מ"ש בפנים מובן, שהחידוש

ד"וראו כל בשר" הוא שהבשר יראה (לא רק מצד הגילוי

דכבוד הוי", אלא גם) מצד הבשר גופא.

ביאורים במאמרי רבינו

נורמלי' (ראה בישחת ש"פ תשמ"ח).

על-דרך-זה הוא החילוק בין אור שלפני הצמצום לאור שאחרי הצמצום: לפני הצמצום היה מופרך לגמרי כל המושג של 'מציאות', וההסתכלות על מציאות היתה כמו אל דבר 'לא נורמלי'. למטה מזה הוא כפי שנרנש אצל הנביא, שאמנם אין מציאות אך הוא יכול 'להבין' מהו המושג הזה. ולמטה מזה הוא האור שלאחרי הצמצום שמצידו יש כבר 'מקום' למציאות.

בהרחבה יותר: ישנו משל על ההבדל בין האור שלפני הצמצום לאור שלאחר הצמצום, מאופנים שונים בכבי של תינוק. א. ישנו בכי של תינוק, שהוא בכי חזק אך ע"י הסברה ניתן להרגיע אותו. ב. למעלה מזה, הוא בכי שלמעלה ממעם ודעת וכל הסברה לא תועיל להרגיעו. ג. למעלה מזה הוא בכי כל-כך חזק, שהתינוק כל כך 'מרוכז' בכאב שלו, שלא רק שההסברה אינה מרגיעה אותו, אלא הוא בכלל לא שומע אותה. הוא מתיחם לזה שמרגיע אותו (ולהסברים שלו) כאל 'לא

בארוכה בסעיף ד), ומכיון שהתהוות דמציאות העולמות היא דוקא מסילוק האור (היפך ענין הגילוי), היאך אפשר שהמציאות דעולמות (ועאכו"כ המציאות דבשר גשמי) תהי' באופן שבמציאותה יהי' בה גילוי אלקות יי'. והענין בזה, דמכיון שכוונת הצמצום היא בשביל הגילוי (שהגילוי יהי' גם במציאות העולמות, כנ"ל), הרי שפנימיות הצמצום [ובמילא גם העולמות שנתהוו מהצמצום] אינו סותר לגילוי, ואדרבא, זהו (ענין הגילוי) ענינו הפנימי יי' דהצמצום. אלא שבכדי לגלות הפנימיות דהצמצום, זה נעשה ע"י העבודה דישראל ובפרט בזמן הגלות (כדלקמן סעיף ט).

ועפ"ז יובן מה שמוסיף בהמאמר שהירידה היא לצורך עלי', שבזה מבאר (כנ"ל סעיף ד) דזה שע"י העבודה דזמן הגלות יהי' הגילוי דלע"ל הוא לא רק הגילוי דהענינים שלמעלה מהשגה וראי' (שמשיח יגלה אותם מצד זה שהוא מלך), אלא⁵⁹ גם הענינים דהשגה וראי'⁶⁰, שמשיח יגלה אותם בתור רב⁶¹, שגם הגילוי דענינים אלו הוא ע"י העבודה דזמן הגלות, כי זה שלע"ל יהי' וראו כל בשר גו' מצד הטבע והתכונות דבשר גופא, הוא דוקא ע"י שמגלים הכוונה הפנימית דהירידה, שהירידה היא צורך עלי'.

בענין ההשגה יהיה חידוש לעתיד לבא. שכן, עכשיו כתוצאה מהצמצום אור הקו מאיר על ידי כלי, ועי"ז ההשגה מתמטעת (ראה בביאור יד), ולעתיד לבא שההשגה תהיה בשלימות היא על ידי (ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תקצא "שהכלי שהוא נעשה מהצמצום מתהפך ונעשה ג"כ כמו האור . . ומאיר בזה האור . . כמו שהוא בעצם"). זהו שהכלי מתהפך הוא ע"י שמגלים הפנימיות דהצמצום. ולכן הן הענין דראי' (שמצד גילוי אור הבל"ג) והן הענין דהשגה (שמצד גילוי הקו) באים ע"י העבודה בזמן הגלות, שעל ידה נתגלה שכוונת הצמצום הוא בשביל הגילוי.

61) בהמשך תרס"ו שבהערה 49, דנוסף לזה שע"י הצמצום דוקא יהי' לע"ל הגילוי דאוא"ס (שהאיר גם מקודם) גם בעולמות, יהי' גם הגילוי דפנימיות ועצמות אוא"ס שלמעלה גם מהאור שהאיר לפני הצמצום.

ויש לומר, דזה שלעתידי יהי' הראי' באלקות "כמו דבר טבעי ממש" – הו"ע מה שלעתידי יהי' הגילוי דאוא"ס (שהאיר בגילוי גם קודם הצמצום) גם בעולמות; והענינים שלמעלה מראי' (למעלה מבחינת גילוי) שמשיח יגלה אותם מצד זה שהוא מלך – הוא דוגמת הגילוי דפנימיות ועצמות אוא"ס שלא האיר גם קודם הצמצום.

59) להעיר מ"ש בהמשך (חגה"פ תש"ט) ספ"ל שהתכלית דירידת הנשמה בגוף הוא "בכדי לחזות בנועם הוי", ענין הראי'. ומבאר שם, דקודם הירידה הי' ראי' באלקות רק בעצם הנשמה, והעלי' שנעשית ע"י הירידה הוא "שגם בחינת הגילוי של הנשמה תבוא לחזות בבחי ראי' ממש". – הרי שהעלי' דהנשמה שמוזכר כאן הוא לא (רק) שנמשך ענין נעלה יותר שלא הי' בהנשמה קודם הירידה, כי אם (גם)) שאותו הענין שהי' מקודם (ראי' יהי' גם ב"בחינת הגילוי של הנשמה". ומוזה מובן עד"ז בהעלי' שע"י הירידה דגלות, שהעלי' היא (לא) (רק) הענינים שמשח יגלה אותם מצד זה שהוא מלך, שלא היו אפילו בזמן הבית, כי אם גם) שענינים דהשגה וראי' (שהיו בזמן הבית) יהיו גם מצד המטה, כבפנים.

60) הענין דהפיכת הצמצום לאור (ע"י שמגלים את כוונת הצמצום, שהוא בשביל הגילוי) הוא הן בנוגע לגילוי אור הבל"ג באופן דראייה (כנ"ל בארוכה בפנים), והן בנוגע להגילוי דאור הקו באופן דהשגה. למרות שבנוגע לזה שהשגת אלוקות תהיה מצד תכונות העולם, לכאורה אין צורך לגלות הפנימיות דהעולם, שהרי השגת אלוקות היא תכונה טבעית ולא דבר חידוש ופלא? אלא, מבאר רבנו שגם

==== **ביאורים במאמרי רבינו** =====

(בדרגת הבלי גבול שלפני הצמצום) מצד עניינו ותכונתו.

(י) "היאך אפשר... שבמציאותה יהיה בה גילוי אלוקות"

(יה) "זהו ענינו הפנימי דהצמצום"
 זו לא רק הכוונה והמטרה של הכוח האלוקי המצמצם, אלא זוהי הפנימיות של הצמצום עצמו (כפי שיוסבר הביטוי של זה לקמן בסעיף ט).

במקומות אחרים בדא"ח (בד"ה י"ט של ר"ה תרס"ו ובעוד מקומות) השאלה היא על האור ("ונגלה"). כיצד האור של לפני הצמצום יוכל להתגלות בעולם בלי לבטל את העולם. אך כאן מקשה רבנו על העולם ("כל בשר"), כיצד העולם יכול להיות 'כלי' לראות אלוקות

ט) והנה ענין זה (שהצמצום הוא בשביל הגילוי) מתגלה (בעיקר) ע"י העבודה בזמן הגלות. דהנה הירידה דגלות, היא לצורך עלי' (בדוגמת מה שהצמצום הוא בשביל הגילוי). אלא שבענין זה (הירידה דגלות) מיתוסף, שגם בזמן הגלות גופא רואים בפועל איך שההעלם דהגלות מעורר את כח המס"נ. (ולא כפי שהוא בנוגע לירידת הנשמה לעולם, שבה העליה נעשית רק לאחר יציאת הנשמה מן הגוף). ובזה בולט מה שהצמצום עצמו מעורר הגילוי י"ט. והענין הוא כמבואר בהמאמר⁶², דבזמן הגלות, ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא, כח המס"נ הוא בגילוי יותר מבזמן הבית. ומביא משל על זה מכח הרצון שבנפש האדם, שעם היותו כח מקיף, שלכן הוא נמצא בכל האברים, מ"מ, עיקר גילוי הרצון הוא בהעקביים⁶³, שלכן נקל יותר לאדם להכניס עקבו במים רותחים מכמו לתת מים רותחים על ראשו. דכמו"כ הוא גם בהציור קומה דכנס"י, שכח המס"נ (כח בלתי מוגבל, שלמעלה מהתלבשות בכלים) הוא בגילוי יותר באנשים פשוטים (בחנינת עקביים) מבבעלי מוחין. ועד"ז הוא בהציור קומה דכללות כל הדורות, שעיקר גילוי כח המס"נ הוא בדרא דעקבתא דמשיחא. דהסיבה לזה מה שהעלם הגלות מעורר ומגלה כח המס"נ (אף שהעלם וגילוי הם שני הפכים) הוא מפני שרש העלם דגלות הוא ההעלם דצמצום הראשון, שכוונתו הוא בשביל הגילוי. וע"י העבודה דמס"נ בזמן הגלות שההעלם עצמו מעורר אצל האדם תנועה של מסירות נפש, ע"ז מתגלה בפועל ענין הפנימי דההעלם (דהעלם הגלות, ועד לשרשו ההעלם דצמצום הראשון), שענינו הוא בשביל הגילוי.

30, דמהלשון בתו"א (א, ב) "ובכחיה זו נקרא הרגל ראש" משמע דהעקב (מצד פחיתותו) הוא כלי לבחינת תחילתו². עיי"ש בארוכה.

62 ד"ה אני ישנה בהמשך חגה"פ תש"ט.
63 לכאורה ה"י אפ"ל, שהשכל שבראש מעלים על הרצון, משא"כ העקב. אבל ראה לקו"ש ח"ט ע' 75 הערה

ביאורים במאמרי רבינו

י"ט) "בזמן הגלות גופא רואים בפועל איך שההעלם דהגלות מעורר את כח המס"נ" נקודה זו, שהפנימיות של העולם היא גילוי, מבוארת במקומות נוספים בדא"ח (ראה לקו"ש ח"ו עמ' 81). אך שם מדובר על פנימיות כזאת שהיא נעלמת ומכוסה ולא באה לידי ביטוי בזמן הזה (כל הידיעה עליה היא רק מדא"ח...). אך כאן, בנוגע להעלם בזמן הגלות שמעורר גילוי, מדובר על פנימיות כזאת שבאה לידי ביטוי ומתגלית באופן ממושי. וממילא מובן עד כמה שפנימיות זו היא ענינו של ההעלם.

הערת רבנו 63:

ביאור הדברים: כפי שכתב בגוף המאמר, עובדה ברורה שהרצון מתגלה בעיקר בעקב.

יו"ד) וע"פ כל הנ"ל יוכן ג"כ מה שבהעבודה דזמן הגלות, ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא, ישנם ב' ענינים, לימוד פנימיות התורה בהבנה והשגה דוקא, וביחד עם זה העבודה דמס"נ. כי בפנימיות התורה שתתגלה לעתיד ישנם שתי מדריגות, מה שאפשר לבוא בהשגה, ועצם פנימיות התורה שלמעלה מהשגה (ולמעלה גם מראי"). ומכיון שכל הגילויים דלעתיד תלויים במעשינו ועבודתינו עכשיו⁶⁴, לכן דורשים מכאו"א ב' העבודות, ההתעסקות בלימוד החסידות (מעין תורתו של משיח) בהבנה והשגה⁶⁵, וביחד עם זה העבודה דמס"נ, מסירת הרצון, שע"י ב' עבודות אלו יהי' גילוי המשיח בב' האופנים דרב ומלך, בקרוב ממש.

64) תניא רפ"ז.

אבל: זהו (העבודה דמס"נ) בכדי שהגילוי דענינים

אלו יהי' בעולמות, משא"כ הגילוי דהענינים עצמם שמשיח יגלה בתור רב הוא ע"י העבודה דהבנה והשגה דוקא, מדה כנגד מדה.

65) וע"פ המבואר לעיל ס"ח ובהערה 60, גם הענינים שמשיח יגלה אותם מצד שהוא רב – באים ע"י העבודה דמס"נ שבזמן הגלות, כי ע"ז דוקא מתגלה שכוונת הצמצום הוא בשביל הגילוי.

ביאורים במאמרי רבינו

לרצון שהוא למעלה מכל תוכן. כי הרצון הוא מעל כל כללי השכל וההיגיון. כך אני רוצה, ללא למה ומדוע... ולכן, בכוחו לרצות כל העולה על רוחו, גם בדבר שאין בו שום מעלה ותוכן.

אחד לפי ערכו. כגון, בלב מאיר גילוי שכל השייך למדות. ביד מאיר גילוי שכל ששייך לאומנות היד. וברגל מאיר שכל ששייך לאופן החילוק. אמנם, השכל לא מאיר כלל בעקב שברגל, כיון שהוא איבר נמוך ואינו כלי לענין של שכל.

וזהו מה שהעקב מצד פחיתותו נעשה 'כלי חיובי לרצון. כי דוקא פחיתותו של העקב גורמת לו להיות כלי לרצון.

ב. בנוסף מאירים כגוף כוחות מקיפים כגון הרצון, שהגוף אינו כלי אליהם ומשום זה הם נמצאים בכל (ה)גוף באופן מקיף.

על-דרך-זה הוא בנוגע לזה ש"העלם הגלות מעורר גילוי דמסירות נפש" – "שעיקר גילוי כח המס"נ הוא בדרא דעקבתא דמשיחא", שזה לא רק מפני שבזמן הגלות אין גילוי של עניני השכלה והרגשה באלוקות, שיכולים להסתיר על התנועה דמסירות נפש שהיא למעלה מכל חשבונות, וכמו ש"מי שהוא בעל מוחין גדול קשה לו לפעול אצלו כח המסירות נפש (ספ"מ תש"ט עמ' 121).

ומעתה, אפשר לומר, כי כיון שהעקב הוא איבר הכי נמוך ואינו כלי לשום ענין של שכל. לכן, הרצון יכול להיות בו יותר בגילוי, כי אין שם שכל שיעלים עליו.

אלא יתירה מזה, שהמצב בעקבתא דמשיחא שאין השכלה והרגשה באלוקות, שהוא למטה משכל, הוא כלי לתנועה של מסירות נפש שלמעלה משכל.

על זה מבאר רבנו, שהימצאות הרצון בעקב אינה רק מצד סיבה זו. אלא יתירה מכך: משום ש"העקב מצד פחיתותו, נעשה כלי לרצון". כלומר שהעקב מצד חסרונו נעשה כלי חיובי לרצון.

וצריך להבין, כיצד?

אולי ניתן לומר שההגשמה שבעקב שהוא איבר ללא כל מעלה ותוכן, היא ביטוי וכלי

מילואים

מציאות שאינה תוכן.

או באופן אחר: מובא (בספר"מ תשי"ז עמ' 238) ש"תוקף המציאות של היש כאילו שמציאותו מעצמותו, הוא דוגמה בנבראים מענין מציאותו מעצמותו ומענין בלתי מציאות נמצא". מהו ענין "בלתי מציאות נמצא"?

הנה, ישנם כמה דרגות במציאות דבר: אפשרי המציאות, 'מחויב המציאות' ו'בלתי מציאות נמצא'. אפשרי המציאות' הוא דבר שקיים מפני סיבה מסוימת. לכן, גדר מציאותו היא של 'נמצא בפועל'. למעלה מזה, הוא 'מחויב המציאות'. היינו שהוא קיים – לא מפני סיבה מסוימת, אלא מפני שכך הוא הדבר באמת. (למשל, כמו הכלל השכלי של שתים ועוד שתים הם ארבע, הרי זה באמת כך, ולא מפני סיבה מסוימת). לכן, גדרו הוא 'נמצא בעצם'.

אמנם, גם מחויב המציאות שהוא כך באמת ולא מפני סיבה מסוימת, עדיין הוא שייך למושג של 'הימצאות'. משום שבסופו של דבר, זה שהוא קיים הוא מפני שכך היא העובדה והמציאות (ששתים ועוד שתיים הם ארבע).

משא"כ העצמות הוא 'בלתי מציאות נמצא'. כלומר, שהוא אינו 'נמצא בפועל', ומציאותו גם לא נובעת מזה שהוא 'נמצא בעצם', היינו שכך היא העובדה והמציאות שהוא נמצא, אלא יתירה מזה: הוא פשוט נמצא בלי סיבה, ומציאותו נובעת רק ממנו ('מציאותו מעצמותו'). ולכן הוא אינו שייך לגדר 'נמצא', כלומר, שאינו תלוי ונובע מהימצאות בפועל (שישנה בדבר שנוצר מצד סיבה). וכן אינו נובע מזה שכך היא 'העובדה והמציאות'.

ואילו דבר שמציאותו אינה מעצמותו אלא הוא נוצר ממשוה אחר, הוא מוכרח 'להימצא' (או בנדר 'נמצא בפועל' או שיצרו אותו באופן שכך היא 'העובדה והמציאות').

ענין זה כתבמא ב'תוקף המציאות' של היש הגשמי שנרגש בו שמציאותו מעצמותו. שהרי אליבא דאמת הוא אינו מציאות כלל, ואם כן, בוודאי שתוקף המציאות אינו מפני שכך הוא בפועל. וכן בוודאי שתוקף המציאות שלו אינו 'מחויב המציאות'. אלא, התוקף הזה הוא בלי סיבה (ראה בארכיב בספר מבית היינו ח"ב עמ' 150 ואילך).

לביאור י' זהו החילוק בין דברי הראשונים'

לדברי האחרונים. אשר 'סגנונם של ראשונים, אשר בשורות פפורות מבארים דבר הקשה, פוסקי דין להלכה למעשה וכו', והדברים מאירים. משא"כ סגנונם של אחרונים, המאריכים בפלפול דאורייתא שקו"ט ומו"מ במלחמתה של תורה עד שבאים לידי מסקנא ופס"ד, וגם אז – אינה באותה הפשיטות והאור כמו בספרי הראשונים.

ואמרו דוגמה לזה – איש הנמצא בהיכל גדול ומלא ההיכל כולו אורה, הנה תומ"י מוצא את הדרוש לו, באם זהו דלת, חלון וכיו"ב; משא"כ בדורות האחרונים, אשר נתגבר החשך עד אשר ימש השך ונתמעטו הלכבות וכו' – הרי האיש הנמצא בהיכל ורוצה למצוא הפתח, מגשש עד שמוצא חלל, מתחיל לחפש ראיות האם זהו הפתח המוליך הוצה או אינו אלא חלון פתוח ואולי גם חלון אטום, ראיות מן הצד ומסביב. ואינה דומה שמייעה הבנה והשגה, לראי" (אג"ק ח"ב עמ' שלא)

מסיבה זו, בראיה, כולם רואים אותו דבר. כי הדבר עצמו גלוי. משא"כ בהשגה, ישנם הבדלים בהבנה בין אדם אחד לחברו. כי היות שההשגה מגיעה מצד האדם, היא תלויה בכלים של כל אחד ואחד

לביאור ב' בלקו"ש ח"ט שם ממשך: "עד"ו הוא

גם בענין מה שדוקא התחתונים הם דירה לעצמותו יתברך. שזהו לא רק לפי שבעולם הזה אין גילויים שיכולים להסתיר על העצמות, אלא גם לפי שההרגש שמציאותו מעצמותו בעולם הזה הוא **בדוגמת** והוא כלי להעצמות שמציאותו מעצמותו".

וגם זה צריך להבין, כיצד הוא בדוגמת הענין של מציאותו מעצמותו?

הנה, ברוחניות מציאות היא 'תוכן', כלומר שהדבר הוא דבר נכון. ולכן לדוגמה סברה שכלית לא מתגדלת בזה שמתקבלת אצל עוד אנשים. וממילא בתוכן וברוחניות לא נרגש 'אני' אלא 'הענין'. משא"כ גשמי שאינו תוכן אלא רק 'אני'. וממילא רוחניות היא דבר שיש לו סיבה, כי היא דבר שראוי וצריך להיות. אך עצמותו יתברך אין לו סיבה, ולא שייך לומר עליו שום עילוי, אלא רק 'הוא'. ובאם היו רק הגילויים, לא היה לנו מושג במציאות שהיא לא תוכן. ורק בגלל שיש מציאות גשמית יש לנו מושג על

לעילוי נשמת
מרת שרה רבקה ע"ה
בת ר' מרדכי אייזיק
נלב"ע ז' טבת תשס"ח

נדפס ע"י בנה
ר' צבי מרדכי שיחי' רוזנפלד
ומשפחתו